

Letter to — 19/4/1990
Ajit Sardar.

बेरोजगारीत जगणा-या तरंगत्या समाज धटकांचे आव्हान,

मागील दशक हे शेतकरी जागतिके म्हणून गणल्या जाईल. शेतकरी आंदोलनातून बरीचशी नविन वास्तविक माहिती अनुभवला आली. भ्रमाचा मोबदला ज्यास मिळत नाही तो शोषित. मोठे शेतकरी, छोटे शेतकरी, अल्पभारक आणि शेत मजूर हे मुळात मार्क्सच्या भाषेत वेगवेगळे वर्ग नाहीत. हे वेगवेगळे वर्ग धरले तर त्यांच्या मध्ये संघर्ष होणे अपरिहार्य आहे. आज मोठा शेतकरी की ज्याचेकडे २० एकर जमिन आहे तो आणि ज्याकडे २ एकर जमिन राहिली आहे तो किंवा ज्याचेकडे संपूर्ण शेती गेली आहे आणि तो केवळ शेत मजूर म्हणून जागतो किंवा शहरात रोजगार मिळविणेसाठी निघून जातो, या केवळ ग्रामिण गरिबीच्या पायऱ्या आहेत. त्याचप्रमाणे विंगर शेतकी क्षेत्रातील टाटा, विला, मध्यम कारखानदार, छोटे कारखानदार, इंजिनियर अधिकारी, कामगार इत्यादि यांच्यात फरक नाही असेही नाही.

थोडक्यात केवळ शेतीवर जगणा-या समाज समूहाला भ्रमाचा यांस्य मोबदला मिळत नाही व त्यातून बेरोजगारांचे वेगवेगळे धटक तयार होतात असे हे तरंगते समाज धटक आज जातीय वादी प्रचाराला बळी पडले आहेत. बेरोजगारीत लोटल्या गेलेला हा तरंगता समाज धटक जिवन कसा जगतो ? त्याची प्रकृती काय? याचे समाज परिवर्तनात स्थान ठरविणे महत्त्वाचे आहे. काल मार्क्स म्हणतो हा तरंगता समाज धटक माझ्या चिंतनाचा विषय नाही. तुरुंग, न्यायालय, डॉक्टर, अर्थशास्त्रज्ञ यांनी तो असास करावा. आज पर्यंत डाव्या चळवळीने शेतीवर जगणा-या समाजातील शेतकरी, शेत मजुरांची नावे घेतली व काम केले संघटित क्षेत्रातील कामगारांचे, पांढरपेशाचे, त्यांची मजुरी, पगार, बोनस इत्यादि वाढवून मागिले, इतर अटी सुधारून घेतल्या. महागाईला विरोध केला. संघटनेच्या ताकदीवर परिस्थिती सुधारून घेतली. देशातील काही कोपऱ्यात औद्योगिक प्रगति घडवून त्यासाठी बाकीचे क्षेत्र भणंग ठेवण्याची प्रस्थापितांची निती आणि नितीचा फायदा घेऊन स्वतःची स्थिती सुधारून घेणारे कामगार आणि त्यांचे नेते हे या तरंगत्या समाज धटकाला उजवे वाटले. शेतकरी आंदोलनामुळे काही प्रमाणात हा तरंगता वर्ग सामोराही झाला परंतु तो पूर्णपणे आकर्षित होऊ शकला नाही.

शेतकरी आंदोलनामुळे वास्तविक परिस्थिती सलील प्रकारची दिसते. डाव्या चळवळीने सलील बाबी लक्षात घेतल्या नाही.

1. व्यापणे, रते, आढावे धरले म्हणजे शेतीवर जगणा-या समाज समूहाला शेती करता येते हे बरोबर नाही,
2. नैसर्गिक धोका हा शेतीला सर्व सध्याच्या व्यवस्थेत विचारांत नाही.
3. शेती व्यवसायात जगणा-या समाज धटकांनी सर्व मिळून एकत्र येऊन शेती मालाच्या कळ्या मालापासून पक्का माल बनविला तरीही त्याचा लाभ शेती व्यवसायातील समाज धटकाला मिळाला नाही.
4. देशात पूर्वी पेक्षा शेती मधील उत्पादन वाढले पण त्याच बरोबर शेती व्यवसायातील समाज धटकांचे उत्पन्न वाढले नाही.

५. आज पर्यंत शेती व्यवसायातील समाज धडकांसाठी आखलेल्या कल्याणकारी योजनांमुळे त्यांचे उत्पन्न सुळीच वाढले नाही.
६. शेती व्यवसायातील बळी वस्तुमिळ असून तिचा वापर करून भांडवल निर्मिती होते हे सत्य विधोसात घेतले नाही.
७. संघटित होण्यातील कामगारांचे आंदोलनाचे तंत्र व वृत्ती शेती व्यवसायातील जगणाऱ्या समाज धडकांचे आंदोलनाचे तंत्र या मधिल भूलभत फरक डाक्या चळवळीने लक्षात घेतला नाही. डाक्या चळवळीने शहरी मनोवृत्तीने बघीतले.
८. निव्वळ शेती व्यवसायावर जगणाऱ्या व्यक्तीच्या जिवांत सुळीच फरक पडला नाही हे लक्षात घेतले नाही.
९. शेती व्यवसायातील भ्रम हे कड्याप्रकारे असते याकडे लक्षा दिला गेले नाही.
१०. गरिबीचे मुळ शेती व्यवसायात कुंठलेल्या समाज समूहाच्या शोषणातून आहे व त्या दृष्टीने कृषि मूल्य आयोगा सारखे तंत्र याकडे लक्षा दिले नाही.
११. ग्रामिण भागांत दिसणारी सधन्ता (धाही प्रमाणांत) ही शेती व्यवसायातील नसून ज्याकडे ब्रिगर शेती उत्पादनाची साधने असलेल्यांची आहेत.

उत्पादनाच्या साधनाची मारुगी शेती व्यवसायातील समाज धडकामध्ये निर्णायक धटक नसून व्यापारी देवघेविच्या अट्टवर नियंत्रण ठेवणाऱ्या धडकांचे वर्चस्व असते हे सत्य अजिबात लक्षात घेतले नाही. देवळ १ ते २ टक्का दिसणारी ग्रामिण भागातील सधन्ता ह्या पृगजळांमुळे, मोठा शेतकरी, लहान शेतकरी, मूमिहिन ह्याच वादात डावी चळवळ गुरफटली.

१२. नुस्ते मालक स्फुणान बांधवराचे शेतकरी देवळ १-२ टक्का आहेत हे सत्य लक्षात घेतले नाही.

शेतीचे मालक असून शेत मजुरा बरोबर बाजारगे,पोरासह शेतात राबणारे शेतकरी १५ टक्के आहेत ग्रामिण भागातील सधन हे आसदार, आमदार, सभापती, सहकारी होण्यातील संजालक, वेअस्मन व शेती व्यतिरिक्त इतर उत्पादन साधने असलेली आहेत. पुढारी पण करून शेतकऱ्यांचे भले करण्याचे नावासाळी शासनाकडून अनुदान मिळविणारे, विकास योजना ओरबडून साणारे हे सहाय्य आहेत, ह्या वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष गेले.

हा नविन बेरोजगारांतील जगणारा तरंगला समाज धटक, शेतीवर जगणाऱ्या समाज धडकांच्या भ्रम शोषणातून निर्माण झाला आहे. जर हे भ्रम शोषण झाले नसे तर, विज्ञानाच्या प्रगति बरोबर नविन उत्पादन शक्तिच्या विकसनावर आधारलेल्या निसर्गातून पुन्हा पुन्हा निर्माण होऊ शकणाऱ्या जैविक धडकांवर निर्भर असलेल्या सांसुदायिक नियंत्रणासाठी असलेल्या कृषि औद्योगिक व्यवस्थेत हा तरंगला समाज धटक सामिल झाला अस्ता. त्या दृष्टीने या तरंगत्या समाज धडकांचे समाज परिवर्तनात स्थान ठरू शकते आणि शेतीवर जगणाऱ्या समाज धडकांच्या शोषण विरोधी आंदोलनात ते क्रान्तिके अग्रदूत होऊ शकतात काय ? हा एक अनुभवात आस्थासाज्य भाग आहे.

साथिनो वरिल पार्श्वभूमि लक्ष्यात धेज्जन कार्यकर्तांचे प्रशिक्षण शिबिर आयोजित करित आहोत. त्या दृष्टीने तरंगत्या समाज घटकांसाठी त्यांचे परिवर्तनास स्थान आहे, हे गृहित धरून कष्टकरी संघटना स्थापन केली आहे. व तसेच इतर इंडजस्ट्रिज अॅन्ड मास एज्युकेशन सोसायटी स्थापन केली आहे. तसेच नविन उत्पादन शक्तिच्या विंगसावर आधारलेली जैविक पदार्थावर निर्भर असलेली कृषि औद्योगिक व्यवस्था निर्माण करण्याच्या बळवळीच्या दृष्टीने सहकारी संस्था निर्माण करण्याची कल्पना आहे.

असे तरंगत्या समाज घटकांसाठी त्यांचे परिवर्तनाचे स्थान ठरविण्याच्या दृष्टीने काय कार्यक्रम असू शकतो, यासाठी आपल्या अनुभवाची व चिंतनाची गरज आहे.

वृत्त्या कार्यासंबंधी सूचना असल्यास पाठवा.

बुलडाणा.

दि. १९-४-९०.

आपला स्नेहांवित्,

(समाज.खंडागळे)
अॅडव्होकेट, बुलडाणा.
